

Yksityisoikeus- ja oikeudenhoito-osasto
LsN Salla Silvola

Lausunto

26.11.2021

Eduskunnan lakivaliokunta

Hallituksen esitys eduskunnalle vanhemmuuslaiksi ja siihen liittyviksi laeiksi (HE 132/2021 vp), LA 13/2020 vp ja LA 20/2021 vp – täydentävä vastaus lakivaliokunnan kuulemien asiantuntijoiden huomautuksiin

Oikeusministeriö esittää seuraavassa vastauksensa lakivaliokunnan kuulemien asiantuntijoiden huomautuksiin sekä lakialoitteisiin LA 13/2020 vp ja LA 20/2021 vp isyyslain 44 §:n kumoamisesta. Oikeusministeriö on aiemmin antanut lakivaliokunnalle lausuntoja samassa asiassa 13.10.2021, 18.10.2021 ja 11.11.2021. Tässä täydentävässä lausunnossa oikeusministeriö ottaa vielä kantaa eräisiin myöhään saapuneisiin asiantuntijalausuntoihin ja lakivaliokunnan erikseen pyytämiin lisäselvitystä vaativiin asiakohtiin. Näitä ovat: 1) kooste erilaisista virheellisesti vahvistetun vanhemmuuden korjaamismekanismeista, 2) perheen ulkopuolisen henkilön oikeus nostaa vanhemmuuden kumoamiskanne, 3) lapsen mielipiteen selvittämistä koskeva säännös (63 §), 4) vanhemmuuslain kriminalisointisäännös (64 §) ja 5) vanhemmuuslain vanhemmuuden kumoamista koskevan säännöksen takautuva soveltaminen tuomioistuimessa vireillä oleviin kanteisiin.

1. Kooste erilaisista virheellisesti vahvistetun vanhemmuuden korjaamismekanismeista

Lakivaliokunta on pyytänyt oikeusministeriötä tekemään koosteen ehdotettuun vanhemmuuslakiin sisältyvistä erilaisista virheellisesti tunnustetun tai vahvistetun vanhemmuuden korjaamismekanismeista.

Oikeusministeriö:

Epäselvissä tapauksissa lasta ei tulisi tunnustaa ennen lapsen syntymää. Tunnustamismahdollisuus ennen lapsen syntymää otettiin käyttöön vuoden 2015 isyyslain kokonaisuudistuksen yhteydessä niin sanottuja selviä tapauksia varten. Tätä ilmentää muun muassa ehdotus säilyttää muuttamattomana voimassa olevat säännökset neuvolan velvollisuudesta kieltäytyä ottamasta vastaan tunnustamista, jos asiaan liittyy epäselvyyksiä (19.4 §). Ennen syntymää annettu tunnustaminen voidaan myös jatkossa perua ennen lapsen syntymää, jos epäselvyyttä ilmenee tunnustamisen jälkeen, mutta ennen lapsen syntymää (20 §). Tunnustaminen on ehdotuksen mukaan edelleen mahdollinen myös lapsen syntymän jälkeen, jolloin oikeusgeneettisten

**Postiosoite
Postadress**

Oikeusministeriö
PL 25
FI-00023 Valtioneuvosto
Finland

**Käyntiosoite
Besöksadress**

Eteläesplanadi 10
00130 Helsinki
Finland

**Puhelin
Telefon**

0295 16001
Internat.
+358 295 16001

**Faksi
Fax**

09 160 67730
Internat.
+358 9 160 67730

**S-posti, internet
E-post, internet**

oikeusministerio@om.fi
www.oikeusministerio.fi
www.justitieministeriet.fi

isyystutkimusten avulla voidaan varmistua lapsen geneettisestä vanhemmuudesta ennen tunnustamista (21 §).

Jos epäily omasta vanhemmuudesta kuitenkin herää vasta lapsen syntymän jälkeen ja lapsi on tunnustettu ennen lapsen syntymää, esityksessä ehdotetaan mahdollisuutta selvittää lapsen vanhemmuus vanhempien pyynnöstä lastenvalvojalla lapsen syntymän jälkeen kuuden kuukauden ajan (6.3 § 1 kohta). Tällä hetkellä kyseinen mahdollisuus on avoin vain aviopuolisoille, jos lapsen isyys perustuu isyysosoittamaan, mutta ei siis tapauksissa, joissa lapsi on tunnustettu ennen lapsen syntymää. Myös perheen ulkopuolinen henkilö voi tunnustaa tai ilmoittaa aikovansa tunnustaa lapsen, jolloin vanhemmuus voidaan selvittää oikeusgeneettisten tutkimusten avulla, jos lapsen oikeudelliset vanhemmat tämän hyväksyvät (6.3 § 2 kohta). Jälkimmäinen mahdollisuus sisältyy myös voimassa olevaan lainsäädäntöön eikä sille ole asetettu määräaika. Digi- ja väestötietovirasto (DVV) voi kaikissa edellä mainituissa tapauksissa ratkaista asian vanhemmuuden selvittämisessä ilmenneiden seikkojen perusteella (45 §). Kahdessa ensiksi mainitussa tilanteessa DVV vahvistaa, että vanhemmuuden tunnustanut mies ei ole lapsen isä, jos DNA-tutkimukset eivät tue isyyttä. Tälle ratkaisumahdollisuudelle on asetettu vuoden määräaika (45.2 §). Kolmannessa tilanteessa, jossa perheen ulkopuolinen henkilö on tunnustanut lapsen, aiemmin vahvistettu isyys kumoutuu samalla, kun uuden tunnustajan isyys vahvistetaan.

Virheellisesti vahvistettu vanhemmuus voidaan korjata myös tuomioistuinmenettelyssä. Isyyden kumoamista koskevan kanteen saa käräjäoikeudessa nostaa edelleen lapsi, lapsen synnyttänyt äiti tai se, jonka isyys on avioliiton perusteella todettu tai DVV:n päätöksellä vahvistettu (46 §). Tunnustetun äitiyden kumoamista koskevan kanteen saa nostaa lapsi, lapsen synnyttänyt äiti tai se, jonka äitiys on DVV:n päätöksellä vahvistettu (47 §). Lapsen kanneoikeutta voi käyttää lähtökohtaisesti vain 15 vuotta täyttänyt lapsi itse. Alle 15-vuotiaalle tai sellaiselle 15 vuotta täyttäneelle lapselle, joka ei mielenterveyden häiriön, kehitysvammaisuuden tai muun vastaavan syyn vuoksi kykene ymmärtämään asian merkitystä, voidaan kuitenkin määrätä edunvalvoja lapsen kanneoikeuden käyttämistä varten, jos siihen on lapsen edun kannalta erittäin painava syy (48.1 §). Isyyden tai äitiyden kumoamista koskevan kanteen saa nostaa myös se, joka katsoo olevansa lapsen vanhempi, jos ehdotetussa 48 §:n 2 momentissa asetetut edellytykset täyttyvät. Perheen ulkopuolisen henkilön oikeutta kumoamiskanteen nostamiseen käsitellään erikseen seuraavan otsikon alla.

Voimassa olevat, vanhemmuuden kumoamiskanteisiin liittyvät määräajat ehdotetaan säilytettäväksi (50.1 §). Lapsen oman kanneoikeuden käyttämiselle ei ole asetettu määräaika. Oikeusministeriö on vastannut määräaika sääntelyä koskeviin huomautuksiin aiemmissa lausunnoissaan ja oikeusministeriö edelleen puoltaa määräaika sääntelyn säilyttämistä lapsen edun mukaisena.

Vanhemmuuslakiehdotuksessa ehdotetaan kuitenkin kantajalle annettavaa vuoden lisämääräaika kanteen nostamiselle tilanteessa, jossa aihe kanteen nostamiselle ilmaantuu vasta lakimääräisen kanneajan päätyttyä tai lähellä sen päättymistä. Samalla ehdotetaan madallettavaksi sitä kynnystä, jonka pitää ylittyä, jotta kanne voidaan ylipäätään tutkia määräajan päätyttyä (50.2 §).

2. Perheen ulkopuolisen henkilön oikeus nostaa vanhemmuuden kumoamiskanne

Tasa-arvovaltuutettu toteaa, että erityisesti biologisten isien asema ja oikeusturva paranee, kun lapsen isäksi itseään epäilevälle ehdotetaan annettavaksi perheyhteyteen tai siihen rinnastettavaan suhteeseen perustuva kanneoikeus isyysosoittamaan perustuvien tilanteiden lisäksi myös silloin, kun vanhemmuus on vahvistettu ennen

lapsen syntymää annetun tunnustamisen perusteella. *Varsinais-Suomen käräjäoikeuden* mukaan perheen ulkopuolisen henkilön mahdollisuus nostaa vanhemmuuden kumoamiskanne huononee esityksen perusteella. Kannemahdollisuus tulisi joka tapauksessa ulottaa myös niihin perheisiin, joissa lapsi on tunnustettu lapsen syntymän jälkeen. *Professori Helinin* mukaan isyyden kumoamiskannemahdollisuus 48 §:n 2 momentin nojalla ei korvaa oikeana isänä itseään pitävän miehen aseman heikentymistä. *Etävanhempien Liitto ry:n* mukaan kanne isyyden ja äitiyden vahvistamista tai kumoamista varten tulee aina olla mahdollinen määräaikaisten tai muunkaan perusteen sitä estämättä.

Oikeusministeriö:

Oikeusministeriö yhtyy tasa-arvovaltuutetun näkemykseen siitä, että vaikka 30 päivän varoajasta esitetään luovuttavaksi ja esityksellä on kilpailevan tunnustajan asemaan tältä osin heikentävä vaikutus, esitys kuitenkin parantaa perheen ulkopuolisen henkilön asemaa hänen kanneoikeutensa osalta. Voimassa olevan lainsäädännön mukaan perheen ulkopuolisen miehen kanneoikeus perheyhteyden perusteella on mahdollinen vain tilanteissa, joissa isyys perustuu isyysolettamaan. Nyt kanneoikeutta ehdotetaan laajennettavaksi myös tilanteisiin, joissa vanhemmuus on vahvistettu ennen lapsen syntymää annetun tunnustamisen johdosta. Lastenvalvojilta käytännön kokemuksista saatujen tietojen mukaan lähes kaikki peruuttamiset tai kiistämiset ovat nykyisin tulleet tunnustamisen osapuolilta ja perheen ulkopuolisten tahojen kiistämiset ovat jääneet yksittäisten tapausten tasolle. Syynä tälle on mahdollisesti se, että 30 päivää on hyvin lyhyt aika reagoida sellaiselle taholle, joka ei ole osa perheen arkea ja tavanomaista sosiaalista verkostoa. Perheen ulkopuolinen taho ei välttämättä ole tullut edes tietoiseksi lapsen syntymästä ennen kuin 30 vuorokautta on jo kulunut.

Oikeusministeriön näkemyksen mukaan on perusteltua vielä harkita, tulisiko perheen ulkopuolisen tahon 48 §:n 2 momentissa tarkoitettu kanneoikeus laajentaa myös sellaisiin tilanteisiin, joissa lapsi on tunnustettu lapsen syntymän jälkeen. Mainittu kanneoikeus on edellytyksiltään rajattu ja edellyttää sekä perheyhteyteen rinnastettavan suhteen että lapsen edun vaatimusten arvioimista ja täyttymistä tuomioistuimessa. Momentin 1-3 kohdissa on lueteltu ne edellytykset, jotka tulevat tämänkaltaisissa tilanteissa punnittaviksi. Kyse ei ole vain lapsen oikeudesta tietää geneettinen alkuperänsä tai esimerkiksi perheen ulkopuolisen miehen intressistä tietää, onko lapsi saanut alkunsa hänen siittiöstään, vaan siitä, mikä painoarvo näille lapsen geneettistä alkuperää korostaville argumenteille annetaan suhteessa lapsen ja hänen oikeudellisten vanhempiensa oikeuteen nauttia jo muodostuneen sosiaalisen perhe-elämän suojaa ilman ulkopuolisia häiriötekijöitä. Perheen ulkopuolisen henkilön kanneoikeuden torjuminen on perusteltavissa, jos lapsen etu puoltaa tämän oikeuden torjumista. Kuten aiemmin on todettu, lapsen oikeutta tietää geneettinen alkuperänsä suojataan viime kädessä hänen oman kanneoikeutensa kautta ilman erityisiä edellytyksiä tai määräaikoja.

Jos lakivaliokunta katsoo sen perustelluksi, vanhemmuuslakiehdotuksen 48 §:n 2 momentin sanamuotoa voidaan muokata esimerkiksi seuraavalla tavalla (poistoehdotus yliviivattu):

48 § Kanneoikeuden rajoitukset

Henkilöllä, joka katsoo olevansa lapsen synnyttäneen äidin avioliiton aikana syntyneen tai ennen lapsen syntymää tunnustetun lapsen vanhempi, on oikeus nostaa kanne äidin aviomiehen tai tunnustamisen perusteella vahvistetun vanhemmuuden kumoamiseksi ainoastaan, jos:

- 1) lapsen synnyttänyt äiti ja aviomies tai vahvistettu vanhempi ovat asuneet erillään lapsen syntymän aikaan;*
- 2) kantaja on asunut yhdessä lapsen synnyttäneen äidin kanssa lapsen syntymän aikaan ja osallistunut lapsen hoitoon tai jos kantajan ja lapsen välille on muutoin muodostunut perheyhteyteen rinnastettava suhde; ja*
- 3) tuomioistuin arvioi kanteen nostamisen olevan lapsen edun mukainen.*

3. Lapsen mielipiteen selvittäminen

Lapsiasiavaltuutettu pitää myönteisenä sitä, että ehdotettua vanhemmuuslain 63 §:ää on täydennetty lapsen mielipiteen selvittämistä koskevilla säännöksillä, mutta ehdottaa, että lakivaliokunta harkitsisi viittausta 63 §:ään niihin säännöksiin, joissa lapsen edun selvittämisestä ja lapsen oikeudesta vaikuttaa itseään koskevaan asiaan säädetään. Myös professori Hakalehto pitää 63 §:n lisäämistä tärkeänä ja välttämättömänä, mutta ehdottaa muutoksia sekä säännöksen sanamuotoon että sen perusteluihin. Etävanhempien Liitto ry:n mukaan laista tulee poistaa kokonaisuudessaan lapsen tai kenenkään muunkaan isyyden tai äitiyden vastustamismahdollisuus. Helsingin ja Uudenmaan sairaanhoitopiirin mukaan alle 15-vuotiaan mielipiteeseen on helppoa vaikuttaa. Normaalistikin kehittyneen lapsen voi olla vaikea hahmottaa mistä kaikesta on kysymys, etenkin tilanteessa, jossa läheiset aikuiset ovat erimielisiä ja saattavat yrittää vaikuttaa lapsen mielipiteeseen. Lapsen kypsyyden arviointi on monimutkaista, koska siihen vaikuttaa lapsen kognitiivisen ja sosioemotionaalisen kehityksen lisäksi se, millaiset suhteet hänellä on lähiaikuisiin ja kuinka luottavaisesti hän suhtautuu aikuisiin ylipäätään. Sairaanhoitopiiriin mukaan lapsen luotettava kuuleminen edellyttää viranomaiselta tietoa ja ymmärrystä lapsen psykososiaalisesta kehityksestä sekä osaa-mista ja kokemusta lapsen ei-johdattelevasta haastattelemisesta.

Varsinais-Suomen käräjäoikeuden mukaan 63 § on kirjattu lakiehdotukseen varsin velvoittavaksi. Esityksestä saa sen mielikuvan, että jopa 15 vuotta täyttäneitä lapsia tulisi kuulla henkilökohtaisesti, koska heidän osaltaan viitataan lastenhuoltolain 15 a §:ään. Selvyyden vuoksi tulisi kirjata, että 15 vuotta täyttänyttä voidaan kuulla myös kirjallisesti, koska häntä kuullaan kanteesta joka tapauksessa. Menettely isyysasioissa on tuomioistumissa ollut pääasiassa kirjallista, koska selvitys pohjautuu pitkälti oikeusgeneettiseen isyystutkimukseen. Alle 15-vuotiaan ja 15 vuotta täyttäneen lapsen kuuleminen isyysasiassa henkilökohtaisesti tuomioistuimessa johtaa tältä osin muutokseen ja tulee pitkittämään prosessia. Alaikäisiä kuullaan varsin harvoin tuomioistuimessa henkilökohtaisesti lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevan lain 15 a §:n nojalla, koska on katsottu, että lapsen mielipiteen selvittäminen tapahtuu asian muussa vaiheessa. Lapsen edun mukaista ei käräjäoikeuden käsityksen mukaan ole, että yli 12-vuotiaita asianosaisia ryhdytään kuulemaan tuomioistuimessa oikeudenkäynnin ulkopuolella heidän mielipiteensä selvittämiseksi. Soveliaimmin lapsen oman mielipiteen selvittäminen tapahtuu joko lastenvalvojalla tai sosiaalitoimen edustajan toimesta. Lähtökohtana tulisi olla, että ellei lapsi kanteesta tiedon saatuaan ilmoita vastustavansa kannetta, kanteen käsittelyä voidaan jatkaa.

Korkein oikeus on todennut lausunnossaan, että lapsen mielipiteen selvittämistä koskeva säännös tulisi rajoittaa koskemaan vain alle 15-vuotiaiden lasten mielipiteen selvittämistä ja huomioon ottamista, koska vanhemmuuslain mukaisissa asioissa 15 vuotta täyttäneellä lapsella on prosessuaalisesti vahvempi asema kuin se, mistä 63 §:ssä säädetään. Lisäksi korkein oikeus pitää säännöksen sanamuotoa epämääräisenä sen osalta, missä tilanteissa lapsen mielipide tulisi selvittää. Korkein oikeus katsoo perustelluksi tarkentaa sääntelyä myös sen osalta, millä tavoin tuomioistuin selvittäisi alle 15-vuotiaan mielipiteen, jos se ei katso soveliaaksi, että lasta kuullaan henkilökohtaisesti tuomioistuimessa. Korkein oikeus ehdottaa sääntelyä täydennettäväksi esimerkiksi siten, että tällaisissa tilanteissa se voisi pyytää kuntien sosiaalitoimea selvittämään asiaa.

Oikeusministeriö:

Oikeusministeriö esittää lakivaliokunnalle 63 §:n 1 ja 3 momentin muuttamista asiantuntijalausuntojen pohjalta. Pykälän 1 momenttia ehdotetaan täydennettäväksi korkeimman oikeuden ja Varsinais-Suomen kärjäoikeuden lausuntojen perusteella siten, että se rajataan koskevaksi vain alle 15-vuotiaita alaikäisiä ja säännöksessä ilmaistaan tarkemmin ne tilanteet, joissa lapsen mielipide on selvitettävä ja joissa se tulee ottaa huomioon. Täydentämällä säännöstä tällä tavoin otettaisiin huomioon myös lapsiasiavaltuutetun esittämä tarve tarkentaa viittaussäännöksiin lapsen mielipiteen selvittämistä edellyttäviä tilanteita. Oikeusministeriö pyytää kuitenkin huomaamaan, että tuomioistuimella on myös itsenäistä harkintavaltaa lapsen mielipiteen selvittämisen osalta. Ehdotetulla säännöksellä asetetaan tuomioistuimelle velvollisuus lapsen mielipiteen selvittämiseen tietyissä tilanteissa. Tuomioistuin voi selvittää lapsen mielipiteen myös sellaisissa tilanteissa, joita säännöksessä ei ole erikseen mainittu, jos se katsoo yksittäisessä tapauksessa tämän perustelluksi. Tuomioistuimen itsenäistä selvittämisvelvollisuutta korostaa ehdotettu näytön hankkimista koskeva 41 §, joka sisältyy myös voimassa oleviin äitiys- ja isyyslakeihin. Oikeusministeriö ei näe ristiriitaa pykälän 1 momentin sanamuodon ja lapsen oikeuksien sopimuksen 12 artiklan sanamuodon välillä.

Oikeusministeriö esittää lakivaliokunnalle korkeimman oikeuden ja Varsinais-Suomen kärjäoikeuden lausuntojen perusteella myös ehdotetun vanhemmuuslain 63 §:n 3 momentin muuttamista. Jos tuomioistuin ei katso soveliaaksi, että lasta kuullaan henkilökohtaisesti tuomioistuimessa, se voisi pyytää sosiaalitointa selvittämään lapsen mielipiteen lapsenhuoltolain 16 §:ssä tarkoitetulla tavalla. On huomattava, että kyse on lapsen mielipiteen selvittämisestä eikä niin sanotun olosuhdeselvityksen tekemisestä, joka on huomattavasti kattavampi selvitys kuin lapsen mielipiteen selvittäminen. Alla ehdotettu sääntely vastaa esimerkiksi lapsen mielipiteen selvittämistä lapsen palauttamista koskevissa tilanteissa, mistä säädetään laissa lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain 39 §:ssä.

Edellä todetun perusteella 63 §:n 1 ja 3 momenttia voidaan muokata esimerkiksi seuraavalla tavalla (ehdotetut täydennykset lihavoitu ja poistot yliviivattu):

63 § Lapsen mielipiteen selvittäminen

Kun alle 15-vuotiaan lapsen etua 14 §:n 2 momentin 4 kohdassa taikka 48 §:n 1 momentissa tai 2 momentin 3 kohdassa tarkoitettussa tilanteessa arvioidaan, on lapsen omat toivomukset ja mielipide selvitettävä ja otettava huomioon sikäli kuin se on lapsen ikään ja kehitystasoon nähden mahdollista. Lapsen mielipide on selvitettävä hienovaraisesti ja ottaen huomioon lapsen kehitystaso. Lapselle on selostettava mielipiteen selvittämisen tarkoitus ja selvittämiseen liittyvä menettely.

Alle 15-vuotiaan lapsen mielipiteen selvittämiseen henkilökohtaiseen kuulemiseen tuomioistuimessa sovelletaan, mitä siitä säädetään lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain (361/1983) 15 a, 16 ja 16 a §:ssä. n 2 ja 3 momentissa. Alle 15-vuotiaan lapsen kuulemiseen sovelletaan myös, mitä siitä säädetään mainitun pykälän 1 momentissa.

4. Rikosoikeudellinen arviointi

Suomen Asianajajaliitto esittää, että väärän tiedon antamista koskeva tunnusmerkistö (64 §) laajennettaisiin koskemaan myös tilanteita, jossa väärän tiedon antaminen johtaa siihen, että vanhemmuus jää virheellisesti vahvistamatta. *Miesten tasa-arvo ry* esittää, että jos joku riistää lapselta oikeuden biologiseen isäänsä ja huijaa jonkun toisen miehen tunnustamaan isyyden ja ottamaan vastuun lapsen elatuksesta, olisi selkeästi kriminalisoitava rikoslaissa.

Oikeusministeriö:

Vanhemmuuslakiehdotuksen 64 §:ssä kriminalisoidaan perättömän lausuman antaminen vanhemmuuden vahvistamista koskevassa asiassa. Oikeusministeriö ei pidä perusteltuna laajentaa kriminalisointisäännöksiä nyt käsillä olevan, lähinnä voimassaolevien lakien teknistä yhdistämistä koskevan hankkeen yhteydessä. Säännöksen perusteluissa todetaan, että pykälän sisältämä rangaistussäännös on toissijainen, jos muualla laissa samasta teosta on säädetty ankarampi rangaistus. Samassa yhteydessä luetellaan niitä rikosoikeudellisia tunnusmerkistöjä, jotka voivat tulla sovellettavaksi vanhemmuuslain kriminalisointisäännöksen sijaan. Oikeusministeriö katsoo, että jos henkilö syyllistyy tekoon, johon soveltuisi useita rangaistussäännöksiä, asiaan sovelletaan yleisiä rikosten yhtymistä koskevia lähtökohtia. Näin ollen joko katsotaan, että ankarammin rangaistava säännös kattaa myös lievemmän rikoksen tai että molemmat säännökset tulevat yhtä aikaa sovellettaviksi. Oikeusministeriö katsoo, että asiaan liittyvää rikosoikeudellista sääntelyä ei ole tässä yhteydessä tarpeen tarkentaa tai täydentää.

- Oikeusministeriö ei pidä tarpeellisenä muuttaa ehdotettua sääntelyä esitettyjen kommenttien perusteella.

5. Vanhemmuuslain säännösten takautuva soveltaminen vanhemmuuden kumoamista koskeviin tuomioistuimessa vireillä oleviin asioihin

Vanhemmuuslakiehdotuksen 74 §:n 3 momentin mukaan äitiyden tai isyyden kumoamista koskevaan kanteeseen, joka on tuomioistuimessa vireillä tämän lain voimaan tullessa, sovelletaan säännöksiä, joita oli sovellettava kanteen vireillepanohetkellä. Vireillä oleviin kanteisiin ei näin ollen sovellettaisi miltään osin ehdotettua uutta lainsäädäntöä.

Oikeusministeriö on lisäksi lausunnoissaan 18.10. ja 11.11.2021 ottanut kielteisen kannan paitsi ehdotetun vanhemmuuslain säännösten takautuvaan soveltamiseen vanhemmuuden kumoamista koskeviin lainvoimaisesti ratkaistuihin asioihin, myös takautuvaan soveltamiseen tuomioistuimessa vireillä oleviin asioihin. Lakivaliokunta on pyytänyt vanhemmuuslain takautuvaa soveltamista koskevasta laajemmasta asiakokonaisuudesta lausunnon myös perustuslakivaliokunnalta. Perustuslakivaliokunnan kannanottoa asiaan ei ole vielä saatu.

Korkein oikeus on pitänyt mahdollisena ja perusteltuna, että vanhemmuuslain voimaantulosäännöksiä muutettaisiin siten, että niihin kanteisiin, jotka ovat vireillä vanhemmuuslain voimaan tullessa, sovellettaisiin äitiyslain 38 §:n 2 momentin tai isyyslain 44 §:n 2 momentin sijaan vanhemmuuslain 50 §:n 2 momenttia. Lain voimaan tullessa vireillä olevissa asioissa ryhdyttäisiin näin ollen soveltamaan uuden lain mukaisia lievempiä edellytyksiä. Korkeimman oikeuden mukaan oikeusvarmuutta koskeville näkökohdille ei ole näissä tapauksissa välttämätöntä antaa niin vahvaa painoarvoa kuin jo lainvoimaisesti ratkaistuissa tapauksissa.

Oikeusministeriö:

Oikeusministeriö on aiemmin lakivaliokunnalle antamassaan lausunnossa (11.11.2021) todennut, että koska kyse ei ole lainvoimaisesti ratkaistusta tapauksesta, asiassa ei ole perustuslaista johtuvaa ongelmaa, joka estäisi asian ratkaisemisen korkeimman oikeuden ehdottamalla tavalla. Asian arvioinnissa tulee kuitenkin ottaa huomioon, että asian osapuolille, jotka ovat valmistautuessaan oikeudenkäyntiin luottaneet lainsäädännön sisällön pysyvyyteen, on muodostunut oikeutettuja oikeusturvaodotuksia, joita on perusteltua suojata.

Kannemääräaikoja koskevan joustomahdollisuuden takautuva soveltaminen jo tuomioistuimessa vireillä oleviin asioihin olisi poikkeuksellista, eikä toimintamallia, jossa lainsäädännön sisältö muuttuu kesken oikeusprosessin, ole tavanmukaisesti käytetty. Voimassa olevaa määräaika sääntelyä ei ole myöskään arvioitu oikeudellisilta perusteiltaan niin heikoksi, että poikkeaminen tavanomaisesta voimaantulosääntelystä olisi katsottava perustelluksi. Korkein oikeuskin on tuonut lausunnossaan esiin, että myös hallituksen esityksessä ehdotettu sääntelytapa on mahdollinen.

Lisäksi on huomattava, että koska kyse on siviilioikeudellisesta eikä rikosoikeudellisesta kanteesta, ei asiaa voida ratkaista niin sanotun lievemmän lain periaatteen perusteella, koska lain lievemmät edellytykset riippuvat siviilioikeudellisesta kanteesta siitä, kumman osapuolen näkökulmasta asiaa tarkastelee. Vanhemmuuden vahvistamista tai kumoamista koskevan kanteen indispositiivisella luonteella ei myöskään ole merkitystä

silloin, kun kyse on kannemääräaikoja koskevasta sääntelystä eikä asian aineellisoikeudellisesta ratkaisemisesta.

Edellä mainituilla perusteilla oikeusministeriö ei puolla korkeimman oikeuden ehdotuksen hyväksymistä, olkoonkin että niiden kanteiden lukumäärä, jota asia mahdollisesti koskisi, rajautuisi todennäköisesti yksittäisiin tapauksiin.

- Oikeusministeriö ei pidä tarpeellisenä muuttaa ehdotettua sääntelyä.